

21.4.2021

Hallintovaliokunnalle
HaV@eduskunta.fi

HUS/1281/2021

Viite: Lausuntopyyntö 15.4.2021

Lausunto koskien ilmoitusoikeutta koskevaa selvitystä O 12/2021 vp

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt viitteessä mainitulla lausuntopyynnöllä HUS-kuntayhtymältä kirjallista asiantuntijalausuntoa selvityksestä oikeudesta ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot salsapitovelvollisuuden estämättä (O 12/2021 vp). Käytettävissä ovat olleet asiaan liittyvät, STM:n, SM:n ja OKM:n valiokunnalle antamat selvitykset. Selvitystä on pyydetty antamaan etenkin seuraavista kysymyksistä:

- kuinka hyvin tietojen luovuttaminen toimii lainsäädännön perusteella hengen ja terveyden suojelemiseksi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin osalta
- mitä muita näkökohtia viranomaisyhteistyö mukaan lukien asiaan liittyy
- STM:n valmisteleman tietojen luovuttamista koskevan ohjeistuksen (Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon) soveltaminen HUSin toiminnassa

Kiitän kuntayhtymän saamasta lausuntopyynnöstä ja annan asiassa seuraavan lausunnon.

Poliisin ja terveydenhuollon välisessä tietojen luovutuksessa on käytännössä aina sisäänrakennettuna kahden eri perusoikeutena suojatun oikeushyvän välinen intressipunninta. Toisaalta tietojen luovuttaminen poliisille voi edistää mm. rikosten selvittämistä ja kadonneiden etsintää ja tätä kautta edistää yksilöiden oikeutta henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Toisaalta tietojen luovuttamiselle asetettavat rajoitukset ovat omiaan edistämään sekä yksityiselämän suojaa että riittävien terveyspalveluiden toteutumista yksilötasolla. Jos tietojen luovuttamiselle poliisille terveydenhuollosta ei aseteta riittäviä rajoituksia, heikentää tämä terveydenhuoltoa ja terveydenhuollon tietosuojaa kohtaan tunnettavaa luottamusta ja nostaa kynnystä terveyspalveluihin hakeutumiseen. On kuitenkin tunnistettavissa hyväksyttäviä perusteita, joiden vallitessa terveydenhuollon henkilöstö voi luovuttaa tietoja poliisille tai jopa aktiivisesti ilmoittaa tietyistä asioista poliisille.

Tietojen luovutuksia terveydenhuollosta poliisille koskevan sääntelyn tulee kaikissa tapauksissa olla mahdollisimman yksiselitteistä ja jättää vain rajoitetusti tilaa tulkinnalle. Tietojen luovutustilanteet ovat yleensä paineisia ja tiedon luovuttamisella on yleensä kiire. Tällöin sääntelyn soveltamisen tulee olla henkilöstölle mahdollisimman yksinkertaista ja luovutusprosessin tulee olla helppo.

21.4.2021

Nykyiset lainsäädäntöön sisältyvät terveydenhuollon henkilöstön erilliset ilmoitusoikeudet ja -velvollisuudet tunnetaan pääsääntöisesti hyvin ja niitä osataan soveltaa. Esimerkkeinä tällaisista erillisistä ilmoitusvelvollisuuksista ovat ajokorttilain 21 §:n mukainen ilmoitusvelvollisuus ajokorttiluvan hakijan tai ajo-oikeuden haltijan heikentyneestä terveydentilasta tai ampuma-aselain 114 § mukainen velvollisuus ampuma-aseilmoituksen tekemiseen laissa määrätyn edellytyksen. Yksittäisten terveydenhuollon ammattihenkilöille säädettyjen ilmoitusvelvollisuuksien lisäämiseen nykyisestä tulisi kuitenkin suhtautua kriittisesti, koska yksittäisten velvollisuuksien määrän lisääntyessä niiden tunnettuus heikkenee.

Lausuntopyynnön taustalla on erityisesti ollut potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n 4 momentti (L 20.3.2015/271), jossa annetaan terveydenhuollon ammattihenkilölle ym. oikeus ilmoittaa poliisille salassapitovelvollisuuden estämättä mm. henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot. Selvitimme lausuntopyynnön takia ko. säännöksen soveltamisesta saatuja kokemuksia Hyksin toimialojen hallinnollisille ylilääkäreille kohdistetulla sähköpostikyselyllä. Saadun palautteen pohjalta säännöksen soveltaminen on tullut arkityössä erittäin harvoin vastaan, eikä sen soveltamisesta ole juuri kokemuksia. Toisaalta myöskään ongelmatilanteista ei raportoitu. Kommenteissa korostettiin sitä, että tällaisten harvoin sovellettavien säännösten osalta tieto niiden olemassaolosta ja soveltamisesta tulisi olla helposti käytännön työtä tekevien lääkäreiden saatavilla esim. STM:n verkkosivuilla.

Suurimmat haasteet tietojen luovutuksissa liittyvät kuitenkin niihin tilanteisiin, joissa taustalla ei ole erityissääntelyä, vaan luovuttamisessa joudutaan soveltamaan suoraan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:ää. Mainitun lainkohdan mukaan lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa todistaa mm. terveydentilaa koskevasta tiedosta ilman potilaan suostumusta. Tuomioistuimien voi kuitenkin velvoittaa ammattihenkilön todistamaan, jos asiassa epäillään ns. ylitörkeää rikosta, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.

Jos tietojen luovuttaminen ei perustu erityissääntöön, pyytää poliisi tavanomaisesti tietojen luovuttamista poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin perusteella, jossa säädetään poliisin oikeudesta tietojen saamisesta viranomaisilta. Sen mukaan poliisilla on lähtökohtaisesti oikeus saada tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot salassapitovelvollisuuden estämättä. Tiedonsaantioikeus ei kuitenkaan koske sellaisia tietoja, joiden antamista poliisille tai käyttöä todisteena on laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu. HUSin näkemyksen mukaan poliisilla on oikeus saada mainitun lainkohdan nojalla potilaan terveydentilaa koskevia tietoja ilman asianosaisen suostumusta vain siltä osin, kun tietopyyntö liittyy ns. ylitörkeän rikoksen tutkintaan.

STM on julkaissut 3.2.2020 asiaa koskevan ohjeistuksen ”Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon”. Ohje on laadittu yhteistyönä sosiaali- ja terveysministeriön, sisäministeriön, Poliisihallituksen, valtion mielisairaaloiden, Suomen psykiatriyhdistyksen ja Suomen Lääkäriliiton kanssa. Ohjeen tarkoituksena on antaa ohjeita terveydenhuollon ammattihenkilön velvollisuudesta ja oikeudesta luovuttaa potilasta koskevia salassa pidettäviä tietoja poliisille ja kysymystä käsitellään esimerkkien valossa.

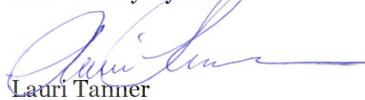
21.4.2021

HUS pitää erittäin tarpeellisena poliisin ja terveydenhuollon välisen tietojenvaihdon ohjeistamista ja toivoo, että ohjeistusta voitaisiin laatia vielä nykyistä kattavammaksi huomioiden myös kaikki erityissäännöksiin perustuvat tietojen luovuttamista koskevat velvollisuudet ja oikeudet. Esimerkiksi STM:n verkkosivusto olisi tarkoituksenmukainen paikka tällaisen koko sektoria koskevan tiedon jakamiseen. Nykyisen, helmikuussa 2020 valmistuneen ohjeistuksen ongelmana kuitenkin on, että se käsittelee edellä kuvattua oikeudenkäymiskaaren ja poliisilain välistä rajanvetoa varsin suppeasti ja HUSin näkemyksen mukaan huomioi riittämättömästi poliisilaissa säädetyt rajoitukset tietojen luovuttamiselle. Ohjeistuksella ei voida poiketa lainsäädännön asettamista rajoituksista. Todettakoon vielä, että HUS on antanut omalle henkilöstölleen työtehtävien edellyttämät ohjeet lakiin perustuvista ilmoitusvelvollisuuksista ja -oikeuksista. Oheisena liitteenä on esimerkki tällaisesta ohjeesta, jossa on käsitelty eräitä ilmoitus- ja yhteydenottovelvollisuuksia lastensuojelulain, sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain mukaan (johtajaylilääkärin ohje 18/2020, liite 1).

Helsingin hallinto-oikeudessa on tällä hetkellä vireillä asia (dnro 20292/03.04.04.01/2021), jossa Länsi-Uudenmaan poliisilaitos on valittanut HUSin hallintoylilääkärin tekemästä kielteisestä päätöksestä koskien potilaan terveydentilaa koskevien tietojen luovuttamista. Asia koskee kadonnutta henkilöä ja sen ilmaisemista, onko tietty henkilö hoidettavana sairaalassa. Asiassa on sinänsä riidatonta, että jo potilaan olo sairaalassa hoidettavana on lain mukaan salassa pidettävä tieto. HUSin näkemyksen mukaan asiassa tietojen luovuttamiselle ei ollut edellytyksiä, koska poliisilain 4:2.1 § ei anna oikeutta saada terveydentilaa koskevia tietoja kuin ns. ylitörkeiden rikosten kohdalla. Länsi-Uudenmaan poliisilaitos on kiistänyt HUSin tulkinnan. Mainittakoon, että vastaavantyyppistä tilannetta sosiaalihuollon asiakkaiden osalta on käsitelty Korkeimman hallinto-oikeuden tapauksessa KHO:2021:13, jossa KHO katsoi ettei poliisilaki antanut oikeutta saada tietoja vastoin sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n mukaista salassapitoa.

HUSin näkemyksen mukaan olisi sekä poliisin että terveydenhuollon etu, että tietojen luovutusta terveydenhuollosta poliisille koskevat yleiset säännökset sekä oikeudenkäymiskaareissa että poliisilaissa arvioitaisiin ja tarpeen mukaan selkeytettäisiin. Kuten edellä on todettu, on olennaisen tärkeää, että tietojen luovutusprosessi näissä tilanteissa on yksinkertainen soveltaa. Kyse on kuitenkin merkittävästä intressipunninnasta eri perusoikeuksien välillä, jolloin asiaa ei pystytäkään ratkaisemaan yksinomaan viranomaisohjeistuksella. Toivottavaa olisi, että tietojen luovuttamista terveydenhuollosta poliisille ei tarvitsisi ratkaista hallintolainkäytön järjestyksessä.

HUS-kuntayhtymä

Lauri Tanner
hallintojohtaja

Liitteet

1. Eräät ilmoitus- ja yhteydenottovelvollisuudet lastensuojelulain, sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain mukaan, Johtajaylilääkärin ohjeen 18/2020 liite 1